

Droga zawodowa i sylwetka naukowa Profesor Zofii Budrewicz

Prof. zw. dr hab. Zofia Budrewicz (z domu Kisielewska) urodziła się 24 kwietnia 1951 r. w Suwałkach. W rodzinnym mieście ukończyła Szkołę Podstawową nr 5 i Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej. Po maturze, w 1969 r. podjęła studia na kierunku filologia polska z historią w rozpoczynającej dopiero swoją działalność Wyższej Szkole Nauczycielskiej w Olsztynie. Trzy lata później została skierowana na studia magisterskie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Kontynuacja nauki na stopniu magisterskim wiązała się w Jej przypadku nie tylko ze zdobyciem pełnego wykształcenia akademickiego, ale także z wyraźną perspektywą zatrudnienia na etacie asystenta w WSN w Olsztynie. Młoda placówka potrzebowała bowiem pracowników dydaktyczno-naukowych i dbała o odpowiednią formację swoich studentów, aby ten problem rozwiązać i zapewnić uczelni rozwój naukowy. Wykładowcy starali się – jak wspominają Zofia i Tadeusz Budrewiczowie, absolwenci pierwszego rocznika tej uczelni – rozwijać samodzielność studentów, pomagali im w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych zainteresowań badawczo-naukowych; rzetelnie i zgodnie z najnowszymi w tamtym czasie trendami w szkolnej dydaktyce literatury i języka polskiego zapoznawali z warsztatem pracy nauczyciela polonisty. Nadto stawiali studentom wysokie wymagania, nierzadko takie jak... na studiach doktorskich. Nie dziwi zatem fakt, że z tak uformowanej intelektualnie i zawodowo grupy pierwszego rocznika olsztyńskiej WSN, skierowanej na studia magisterskie w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, siedem osób uzyskało doktoraty, trzy – profesury tytularne. W gronie tych ostatnich znalazła się również Zofia Budrewicz. Po ukończeniu studiów magisterskich nie wróciła już jednak do olsztyńskiej WSN. Pomimo ponawianych również w późniejszych latach propozycji pracy w tej uczelni (od 1999 r. stanowi ona część Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego), zawodowo i rodzinie związała się z Krakowem.

Studia w Olsztynie (1969–1972) w znacznym stopniu zdecydowały jednak o drodze zawodowej Zofii Budrewicz. Na stopniu magisterskim w krakowskiej WSP wybrała Ona bowiem prowadzone przez ówczesnego doc. dra Zenona Urygę seminarium z dydaktyki literatury. Podjęty przez Nią temat pracy magisterskiej: *Technika badania wiedzy o literaturze uczniów klas ósmych* miał charakter

badawczo-projektujący. Jego opracowanie i obrona, zakończone najwyższą oceną i wyróżnieniem, stały się najpierw solidną podstawą nauczycielskiego warsztatu Mgr Zofii Budrewicz, a za kilka lat – pracy naukowo-badawczej. Tuż po zakończeniu studiów w Krakowie, zamiast podjęcia asystentury w WSN, musiała Ona bowiem odpracować we wskazanej szkole stypendium fundowane, przyznawane młodzieży studiującej w olsztyńskiej uczelni. Wypełniając owo zobowiązanie, rozpoczęła pracę w Zbiorczej Szkole Gminnej w Rozogach (ówczesne województwo ostrołęckie). Zatrudnienie w szkole podstawowej (lata 1974–1976), a później przez rok w szkole średniej i zawodowej (diennej i dla pracujących) w Suwałkach, do których wróciła na krótko ze względów rodzinnych, nie było jednak okresem przerwy w Jej aktywności naukowej. Nauczycielskiej pracy w różnych typach szkół, a także w Telewizyjnym Technikum Rolniczym, którego jednocześnie była kierownikiem, towarzyszyła współpraca z Zakładem Dydaktyki Języka Polskiego WSP w Olsztynie. Z. Budrewicz uczestniczyła w zebraniach naukowych tego zespołu i przez rok zajmowała się doradztwem metodycznym.

W 1977 r. wyszła za mąż za Tadeusza Budrewicza (od 1974 r. pracownika Instytutu Filologii Polskiej WSP, dziś Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie; prof. zw. dra hab. w dziedzinie literaturoznawstwa) i przenieśli się do Krakowa. Tu w 1977 r. podjęła pracę w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Głównej WSP. W 1984 r. ukończyła w Uniwersytecie Jagiellońskim Studium Podyplomowe z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Kilkuletnia praca w bibliotece i studia bibliotekoznawcze ukształtowały w Niej szczególne wyczulenie na kompletność bibliografii w prowadzonych później studiach archiwalnych. We wrześniu tego samego roku zlecono Jej prowadzenie zajęć z dydaktyki języka polskiego w Zakładzie Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego krakowskiej WSP. Rok później wygrała konkurs na stanowisko asystenta w tym Zakładzie i od 1.09.1985 r. została zatrudniona w Instytucie Filologii Polskiej. Komisja rozstrzygająca o wynikach konkursu wysoko oceniła atuty Mgr Zofii Budrewicz: celujące wyniki na studiach, wyróżnioną pracę magisterską, trzyletnie doświadczenie w zawodzie nauczyciela języka polskiego we wszystkich typach szkół, pracę w charakterze instruktorki metodycznej w ostatnim roku pracy nauczycielskiej, prowadzenie zajęć metodycznych ze studentami w ramach godzin zleconych oraz kompetencje w zakresie bibliotekoznawstwa, bardzo pożądane w kontekście pracy nad tworzoną w Zakładzie *Bibliografią metodyki nauczania języka polskiego*. W ten sposób od roku akademickiego 1985/1986 zawodowa i naukowa kariera Zofii Budrewicz związały się na stałe z Zakładem (później Katedrą) Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego najlepszej polskiej uczelni nauczycielskiej.

35-letni okres pracy Zofii Budrewicz w Katedrze Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego krakowskiej uczelni (lata 1986–2021) charakteryzują przede wszystkim intensywny rozwój naukowy i rytmiczny awans zawodowy. W 1993 r. obroniła pracę doktorską i przeszła na etat adiunkta; w roku 2003 uzyskała stopień doktora habilitowanego, rok później tytuł profesora nadzwyczajnego UP Kraków (2004), a w 2016 r. profesora zwyczajnego.

W obszarze Jej badawczych zainteresowań mocno zaznaczyły się najpierw problemy, z którymi zetknęła się we własnej praktyce nauczycielskiej (zainteresowanie niszowym tematem szkół zawodowych i tradycjami kształcenia w tym typie szkolnictwa) oraz bibliotecznej (zainteresowanie metodyką czytelnictwa). W przygotowanej pod opieką naukową prof. dra hab. Zenona Urygi pracy doktorskiej podjęła temat *Kształcenie literackie w szkołach zawodowych w Polsce w 1918–1939*. Rok później na wniosek Komisji Doktorskiej dysertacja ta została wydana przez Wydawnictwo UNIVERSITAS w postaci książki pod tym samym tytułem. We fragmencie zamieszczonej na jej okładce recenzji prof. Bożena Chrzastowska podkreślała, że książka Zofii Budrewicz jest „pierwszą próbą opisu kształcenia polonistycznego w szkołach zawodowych”. Nadto podejmuje temat niezwykle ważny zarówno ze społecznego, jak i naukowego punktu widzenia, a zaniebdywany przez działaczy oświatowych oraz ludzi nauki. Oprócz celnego wyboru przestrzeni badań (szkolnictwo zawodowe) recenzentka zaznaczała też trafność skoncentrowania badań na dwudziestoleciu międzywojennym, w którym warto szukać inspiracji do działań reformatorskich w zaniebdywanym ciągle obszarze szkolnictwa zawodowego.

Przywołane z recenzji pierwszej książki Zofii Budrewicz sformułowania eksponują naukową wartość tego opracowania, jego pionierski charakter i jednocześnie – jak się później okaże – trwałe zainteresowanie dwudziestoleciem międzywojennym, wielokierunkowe badania nad kulturą i dydaktyką tego okresu oraz wyprowadzone z gruntownego ich oglądu liczne inspiracje do refleksji naukowej nad współczesną edukacją polonistyczną.

Z wnikliwego rozpoznania, szacunku dla tradycji dydaktyki literatury dwudziestolecia międzywojennego, ale też ze zdrowego krytycyzmu wobec niej oraz wyraźnej świadomości aktualnych problemów szkolnego kształcenia literackiego zrodziła się również rozprawa habilitacyjna. Wydana w 2003 r. książka *Czytanka literacka w gimnazjum międzywojennym. Geneza struktura, funkcje* koncentrowała się na podręcznikowych tekstach literackich. Zofia Budrewicz określa je „arcydziełami w pomniejszeniu”, bo też tworzyli je tej miary pisarze, co: Zofia Kossak, Juliusz Kaden-Bandrowski, Jan Parandowski, Stanisław Wasylewski, Piotr Choynowski, Maria Dąbrowska, Zofia Nałkowska, a nawet Leopold Staff czy Emil Zegadłowicz. Przywołuje kontekst historyczny i pedagogiczny, w którym ci wybitni twórcy realizowali zamówienie wydawców podręczników gimnazjalnych i który jednocześnie określał społeczną funkcję tworzonych przez nich tekstów, a także ich rolę w kształceniu literackim młodych odbiorców. O naukowej randze tej rozprawy decydują, jak zauważa jej recenzentka, prof. Krystyna Heska-Kwaśniewicz, „dwa spójne i komplementarne nurty refleksji – dydaktyczny i literaturoznawczy”. Skłaniają one do weryfikacji obiegowego pojęcia o tzw. twórczości czytankowej dla dzieci, uproszczonych sądów o szkolnym kształceniu literackim okresu międzywojnia, dotychczasowego spojrzenia na literaturę dla dzieci i pisarstwo wielu wybitnych autorów w tym okresie.

Inny nieco charakter ma zanurzona w dwudziestoleciu międzywojennym i otwarta na współczesność, kolejna książka Z. Budrewicz *Wydobyte z zapomnienia* (Kraków 2006). To antologia tekstów literackich z lat 20. i 30. XX w., autorstwa wybitnych twórców tego okresu, a adresowanych do młodego czytelnika. Z wielkim smakiem wybranym, starannie edytorsko opracowanym i opatrzonym komentarzem źródłowym tekstem towarzyszy zbiór szkiców interpretacyjno-metodycznych. Książka wydobywa urodę zamieszczonych w niej utworów, chroniąc je tym samym przed zapomnieniem, a sugestie interpretacyjno-metodyczne wskazują na ich uniwersalny potencjał formacyjny, możliwy do zaktualizowania także i dziś przez odpowiednio zorganizowaną sytuację szkolnego ich odbioru.

Również w dwudziestoleciu międzywojennym znalazła Zofia Budrewicz inspiracje do wyprowadzania uczniów z archiwistycznej lektury przez wchodzenie z jej pomocą w dookolny świat – poznawanie go i doświadczanie, ukierunkowane na formowanie dobrze i mądrze rozumianych postaw: patriotyzmu, obywatelskości oraz proekologicznych. Jej profesorska książka *Lekcje polskiego krajobrazu. Międzywojenna proza podróżnicza dla młodzieży* (Kraków 2013) wpisuje się wyraźnie w pedagogikę miejsca i jednocześnie – podobnie jak poprzednie publikacje – imponuje sposobem badawczego podejścia do interesującego ją zjawiska. Łączy w harmonijną całość, co podkreśla w recenzji tej książki m.in. prof. Barbara Myrdzik, badania literaturoznawcze nad międzywojenną prozą podróżniczą dla młodzieży z najnowszymi nurtami i orientacjami badawczymi. Sięga do ustaleń kulturowej teorii literatury, inspirowanej zwrotem kulturowym, antropologią i filozofią przestrzeni, a także socjologią. Zachowując perspektywę historyczną (polityczny, kulturowy, społeczny kontekst, w jakim powstawały i funkcjonowały zaprezentowane w książce teksty literackie), stosuje w badaniu ich „mocy formacyjnej” (estetycznej i etycznej) metodologię współczesną.

Ostatnia książka Zofii Budrewicz *Przymierze ze światem. O twórczości Zofii Żurakowskiej* (Kraków 2020) wydobywa z zapomnienia postać i dorobek literacki wspomnianej pisarki, międzywojennej autorki tekstów dla młodzieży. Ukazuje naznaczone trudnymi do udźwignięcia dramatami i świadomością nieuleczalnej choroby życie tej pisarki, jej wyjątkową osobowość twórczą, światopogląd oraz dokonania literackie. Zofia Budrewicz z empatią i wnikliwością interpretuje dorobek Żurakowskiej, w którym odbija się godny podziwu stosunek do świata i ludzi – narzucony sobie wbrew przeciwnościom losu optymizm, gotowość przyjmowania tego, co niesie życie, służenia innym, wrażliwość na piękno przyrody i ojczystego krajobrazu.

W bogatym dorobku naukowym Prof. Zofii Budrewicz, którego filarami są wymienione wyżej autorskie monografie, znajdują się także redakcja wielu tomów zbiorowych (m.in. redakcja 9 monografii zbiorowych, wydawanych w zainicjowanej przez nią serii: „Region – Edukacja – Kultura”, wzbogacona książkami poświęconymi literackiej Skawinie i Rabce, a także 3 tomów z serii: „Wielcy Polacy w kulturze i edukacji”) oraz pokaźna ilość szkiców, artykułów, recenzji, głosów w dyskusji, publikowanych w seriach wydawniczych, wydaniach zbiorowych czy w różnych pismach.

Wykaz najważniejszych publikacji uświadamia rozległość zainteresowań badawczych Autorki, a podejmowane zagadnienia – doskonałe wyczucie istotnych problemów dydaktyki literatury i praktyki kształcenia literackiego w szkole podstawowej, średniej, wyższej. Ich opracowanie natomiast zawsze daje gwarancję wielostronnego i gruntownego oświetlenia problemu oraz propozycje jego możliwych rozwiązań.

Próba stworzenia kompletnego katalogu problemów badawczych, podejmowanych przez Prof. dr hab. Zofię Budrewicz, naraża na duże ryzyko niepełnego ich opisu. Aby je nieco zminimalizować, warto odwołać się do rekonstruowanego przez samą Badaczkę zestawu interesujących ją tematów. Są to:

- tradycja kształcenia literacko-kulturowego w szkołach zawodowych i ogólnokształcących (tu szczególnie zainteresowanie modelami podręcznika, doboru, profilowania oraz strukturywania lektur; podróżopisarstwem krajoznawczym – osobnym w międzywojniu nurtem tematyczno-formalnym literatury dla młodzieży, wyróżniającym się ambitnym i sfunkcjonalizowanym programem edukacyjnym);
- historia literatury dla dzieci i młodzieży (ujmowana z perspektywy obecności w dawnej i dzisiejszej szkole twórczości wybitnych pisarzy dwudziestolecia międzywojennego, jak i ich wyjątkowych osobowości twórczych);
- kultura popularna we współczesnym szkolnym kształceniu literacko-kulturowym;
- nowoczesne wychowanie regionalne w szkołach podstawowych i średnich na tle tradycji i w kontekście nowych wyzwań współczesności oraz pręźnie rozwijających się regionalistycznych orientacji badawczych w literaturoznawstwie;
- przygotowanie nauczycieli i studentów polonistyki do zawodu (badania nad efektywnością kształcenia zawodowego studentów filologii polskiej, projektowanie i testowanie nowych rozwiązań w tym zakresie w ramach projektu: „Kompetentny nauczyciel – mistrz i wychowawca”. Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego – POWR.03.01.00-00-KN22/18).

W naukowym opracowaniu tych kwestii godne podkreślenia są m.in.: umiejętność dostrzegania i formułowania rzeczywistych problemów kształcenia literacko-kulturowego, badawczego ich oglądu tak w kontekście tradycji kształcenia, jak i płynnej nowoczesności; zdolność łączenia odległych perspektyw – krytycznego spoglądania na dziś z perspektywy wczoraj i odwrotnie. Niejako firmowymi znakami publikacji Zofii Budrewicz są natomiast ich wartość dokumentacyjna, wynikająca z pasji odkrywania i chronienia przed zapomnieniem cennego dorobku przeszłości; rzetelność i wszechstronność rozpoznania przedmiotu badań, a także zdolność do krytycznego oświetlenia uwarunkowań kształcenia literackiego zarówno w dwudziestolecu międzywojennym, jak i dziś.

Aktywności publikacyjnej Zofii Budrewicz towarzyszyły w ciągu tych 35 lat pracy w UP Kraków częste wygłaszanie referatów na wielu sesjach naukowych, krajowych i zagranicznych, udział w pracach komitetów organizacyjnych ogólnopolskich i zagranicznych konferencji (m.in. Kongresów Dydaktyki Polonistycznej czy wileńskich sesji poświęconych tożsamości na styku kultur), a także inicjowanie

konferencji, sympozjów, warsztatów, paneli dyskusyjnych w macierzystej uczelni bądź w regionie (Bukowno, Skawina, Rabka). Przedsięwzięcia te miały już swoją uznaną markę w środowisku naukowym dydaktyków języka polskiego, czego dowodem jest dziewiętnasta w 2021 r., cyklicznie organizowana Jesienna Szkoła Dydaktyków Literatury i Języka, bądź zyskiwały ją pod naukowym kierownictwem Prof. Z. Budrewicz. Tu wymienić należy Jej autorskie projekty organizacji cyklicznych sesji naukowych, poświęconych nowocześnie rozumianemu regionalizmowi – Bukowieńskie Spotkania Naukowe: Region – Edukacja – Kultura (dziewięć edycji) – czy wielkim Polakom w kulturze i edukacji: Fryderykowi Chopinowi (2010), Marii Skłodowskiej-Curie (2011), księciu Józefowi Poniatowskiemu (2013).

Obok pracy naukowej drugim, niezwykle istotnym obszarem zawodowej aktywności Prof. dr hab. Zofii Budrewicz była działalność dydaktyczna. Prowadziła wykłady, ćwiczenia, seminaria licencjackie oraz magisterskie z dydaktyki literatury i języka polskiego, wykłady z dydaktyki akademickiej na studiach doktoranckich, konwersatoria i warsztaty z zakresu polonistycznej edukacji regionalnej, kultury regionalnej i ludowej oraz poświęcone problematyce wielo- i międzykulturowości, zajęcia z praktycznej stylistyki, a także tutoring – rozwojowe i naukowe. Jej charakterystyczny, demokratyczny styl pracy ze studentami wyraźnie zaznaczył się już w okresie zatrudnienia w szkole podstawowej. W opinii dyrekcji tej szkoły pracę dydaktyczno-wychowawczą Zofii Budrewicz cechowały bowiem: „wysokie poczucie odpowiedzialności i zaangażowanie”, „stały rozwój i unowocześnianie swojej pracy, inwencja twórcza”; „wyzwalanie zainteresowania omawianą problematyką, pobudzanie uczestników zajęć do samodzielnego myślenia i samokształcenia”; „troska o rozwijanie ich wrażliwości etycznie-estetycznej”. Wysokie wymagania stawiane sobie i swoim podopiecznym, a przy tym życzliwość, gotowość pomocy i mądre towarzyszenie im na drodze zawodowego i osobistego rozwoju miały w przypadku Prof. Zofii Budrewicz niemały udział także w wypromowaniu ok. 150 licencjatów, ok. 100 magistrów i trzech doktorów. Ponadto była Ona recenzentką kilkunastu rozpraw doktorskich z różnych ośrodków akademickich (m.in. Łodzi, Poznania, Katowic) oraz kilkunastu habilitacyjnych. Czynnie uczestniczyła w pracach Komisji przygotowujących dla Rady Wydziału wnioski w przewodach doktorskich i habilitacyjnych. Nadto przez wiele lat angażowała się w różne formy działań dydaktycznych poza uczelnią, np. w prace Wojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Stopni Specjalizacji Zawodowej, Wojewódzkiej Komisji Konkursu Polonistycznego dla uczniów gimnazjów województwa małopolskiego. Była inicjatorką i wieloletnią opiekunką naukową Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Bukownie, a przez 24 lata jurorem w Olimpiadzie Literatury i Języka Polskiego okręgu małopolskiego.

Awansowi zawodowemu Zofii Budrewicz, fundowanemu przez wcześniej i dobrze rozpoznane predyspozycje do pracy naukowo-dydaktycznej oraz konsekwentne – bo nierzadko wbrew różnym przeciwnościom – ich doskonalenie i rozwijanie; znaczącej aktywności naukowej w środowisku akademickim, pracy dydaktycznej z przyszlými i czynnymi zawodowo nauczycielami języka polskiego

oraz doktorantami towarzyszyło nadto pełnienie różnych funkcji kierowniczych w UP Kraków. W latach 2011–2014 była Ona kierownikiem Studiów Doktoranckich Wydziału Filologicznego, a wcześniej, od 2005 r. sprawowała opiekę nad tego typu studiami dla specjalności literaturoznawstwo oraz językoznawstwo. Od 2007 do 2013 r. kierowała, działającą w IFP UP Kraków, Pracownią Edukacji Regionalnej. Była inicjatorką utworzenia i pierwszym kierownikiem nie tylko tej pracowni, ale także, uruchomionego na jej miejsce w 2019 r. Centrum Badań nad Kulturą i Edukacją Regionalną. Przez osiem lat, od 2013 do 2021 r., kierowała Katedrą Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego.

Oprócz funkcji pełnionych w macierzystej uczelni uczestniczyła w pracach: Komisji Kierowników Filologicznych Studiów Doktoranckich, Międzynarodowego Centrum Towarzystwa im. Adama Mickiewicza (Grodno), Zespołu Dydaktyki Polonistycznej, działającego przy KNOL, Rady Naukowej ds. Polonistycznej Edukacji Szkolnej i Akademickiej przy Centrum Badań Edukacyjnych i Kształcenia Ustawicznego WP Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Zespołu Dydaktycznego Rady Języka Polskiego przy PAU.

Tak intensywne zaangażowanie i dokonania we wszystkich obszarach akademickiej działalności ustaliły wysoką pozycję Prof. Zofii Budrewicz i Jej dorobku w świecie nauki. Nadto za swoją pracę naukową i dydaktyczną oraz zasługi dla środowiska polonistycznego i regionalnego była Ona wielokrotnie doceniana. Przyznawano Jej nagrody uczelniane, resortowe, samorządową, a także państwowe.

Pasja i oddanie, z jakimi Prof. dr hab. Zofia Budrewicz realizowała się w życiu zawodowym, zawsze doskonale harmonizowała z życiem rodzinnym oraz spełnianiem się w roli żony, matki, babci. Trwały pozostał też Jej związek z „okolicami dzieciństwa”. Mimo że wybrała Kraków na miejsce zamieszkania i pracy, to sentyment do Suwalszczyzny i trwałe zainteresowanie kulturą oraz życiem naukowym tego regionu pozostały. Świadczą o tym coroczne mazurskie wakacje rodziny Budrewiczów, stałe kontakty z Muzeum Okręgowym w Suwałkach, a także udział w konferencjach organizowanych w olsztyńskiej uczelni. Tu mają swe źródła również naukowe zainteresowania Prof. Zofii Budrewicz edukacją regionalną. Jej inspirowane relacją z pierwszą „małą ojczyzną” studia nad kulturą tego regionu przekształciły się bowiem z czasem w badanie tradycji polonistycznego kształcenia regionalnego w międzywojniu, stały podstawą trwałego przekonania o roli edukacji regionalnej w kształtowaniu tożsamości i więzi wspólnotowych oraz projektowania obecności nowoczesnie rozumianego regionalizmu we współczesnej szkole.

Nie sposób w krótkim tekście przywołać wszystkich aktywności, inicjatyw i działań podejmowanych przez Prof. dr hab. Zofię Budrewicz. Pozostając zatem z podziwem i szacunkiem dla wszystkich dokonań Jubilatki, życzymy Jej wciąż niegasnącej pasji podejmowania nowych wyzwań, zdrowia potrzebnego do ich realizacji oraz radości z życia rodzinnego.

Maria Sienko